

ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมของประเพณีกวนข้าวมธุปายาส  
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช  
Cultural reflection of the custom of Mathupayas  
Rice making at Wat Phra Mahathat Woramahawihan,  
Nakhon Si Thammarat Province

วัลยา สุวรรณบัณฑิตย์<sup>1</sup>

Wanlaya Suwanbandit

เรวดี อึ้งโพธิ์<sup>2</sup>

Rewadee Ungpho

## Abstract

This qualitative research aimed to study the cultural reflection of the custom of making Mathupayas Rice (rice porridge cooked with milk and honey) at Wat Phra Mahathat Woramahawihan, Nakhon Si Thammarat Province, using participatory and non-participatory observations and in-depth interviews to collect data from 20 of those knowledgeable about the custom. Data analysis was conducted by

---

<sup>1</sup>นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

M.A. Student, Human and Social Development, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus

<sup>2</sup>ดร. ภาควิชาสารพัดศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

Lecturer, Ph.D., Department of Education Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus

categorizing, interpreting and making conclusions. The results showed that the custom of making Mathupayas Rice reflected Nakhon Si Thammarat people's beliefs and faith in Buddhism and the strict observation of their customs, which, in turn, led to the inheritance of both their customs and Buddhist practice. Besides, it reflected the way of life of people in Nakhon Si Thammarat concerning their rice farming and agricultural practice as well as their Buddhist way of life. Temples and monks also participated in the customs along with people and government agencies. This can be considered as the conservation of customs and traditions and the inheritance of virtuous wisdom. Apart from that, it helps promote unity in the community as well as the kinship system which intertwines and creates solidarity among members of the society.

**Keywords:** Mathupayas Rice, cultural reflection

### บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมผ่านประเพณีกวนข้าวมธุปายาสของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม สัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีกวนข้าวมธุปายาสจำนวน 20 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลมาจำแนกหมวดหมู่ ตีความ สร้างข้อสรุป ผลการวิจัยพบว่าประเพณีกวนข้าวมธุปายาสสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและยึดมั่นในพุทธศาสนา ยึดถือขนบธรรมเนียมของชาวนครศรีธรรมราช ส่งผลให้เกิดการสืบทอดทั้งประเพณีและ

ระเบียบวิธีปฏิบัติทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ ประเพณีดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราช ทั้งด้านอาชีพการทำนาและเกษตรกรรม วิถีชีวิตแห่งชาวพุทธที่วัดและพระสงฆ์มีส่วนร่วมในงานประเพณีร่วมกับประชาชนและหน่วยงานของรัฐนี้ถือเป็นการอนุรักษ์ประเพณีและสืบทอดภูมิปัญญาอันดีงาม อีกทั้งยังส่งเสริมความสามัคคีของคนในชุมชน ตลอดจนระบบเครือข่ายที่กลมเกลียวสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกในสังคม

**คำสำคัญ:** ข้าวมธุปายาส ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม

## บทนำ

ข้าวมธุปายาส (ยาคุ ยาโค ข้าวทิพย์ ข้าวกระยาทิพย์) เป็นชื่ออาหารชนิดหนึ่ง ชาวภาคใต้นิยมเรียกสั้นๆ ว่า “ข้าวยาคุ” ในอดีตชาวบ้านทำข้าวยาคุกันที่วัดในช่วงเดือน 6 หรือเดือน 10 เป็นประจำทุกปี โดยถือเอาระยะที่ข้าวแตกรวงผลิเม็ดพอเป็นน้ามน (Pottasen & Butsararat, 1999, p. 6336) ชาวบ้านนำน้ามนข้าวมาเป็นส่วนประกอบสำคัญของข้าวมธุปายาส ทั่วทุกภาคของประเทศไทยประกอบประเพณีกวนข้าวมธุปายาสมาตั้งแต่โบราณ แต่ในปัจจุบันมิให้เห็นไม่มากนัก ด้วยเหตุที่การกวนข้าวมธุปายาสมีพิธีกรรมหลายขั้นตอน เป็นงานใหญ่ที่ใช้ต้นทุนสูงประกอบกับสถานะเศรษฐกิจฝืดเคือง และดินฟ้าอากาศแปรปรวนพืชผลไม่ออกงามเหมือนในอดีต ประเพณีกวนข้าวมธุปายาสจึงค่อยๆ เสื่อมความนิยมลงตามกาลเวลา

พื้นที่ที่ยังคงรักษาประเพณีกวนข้าวมธุปายาส ส่วนมากเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งมุ่งรักษาประเพณีโบราณ และมีความเชื่ออันสูงสุดร่วมกันว่าถ้าผู้ใดได้เข้าร่วมพิธีกรรมจะได้รับอานิสงส์สูง และผู้ที่ได้รับประทานข้าวมธุปายาสแล้วจะประสบแต่ความสุข ความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต (Banchun, 2012, p. 54) พุทธศาสนิกชนชาวนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่เชื่อว่าข้าวมธุปายาสเป็นอาหารทิพย์เมื่อรับประทานแล้วช่วยให้สมองดีเกิดปัญญาแก่ผู้บริโภค ทำให้ผิวพรรณผ่องใส อายุยืนยาว และเป็นโอสภ

ขนานเอกช่วยขจัดโรคร้ายทุกชนิด และบันทาลความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เป็นสิริมงคลแก่ผู้บริโภคด้วย (Cultural Center Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, 2008, p. 2)

หากผู้ใดอธิษฐานก่อนรับประทานจะสมปรารถนา พิธีอันเป็นมหามงคลนี้ หากใครได้เข้าร่วมแล้วทำให้เกิดมงคล มีสุขภาพดี ผู้รับประทานครบถึง 9 วัด 44 ก่อน จะมีผิวพรรณผ่องใส ทุกข์โศกโรคร้ายจะคลายหายไป จะเป็นผู้ที่มียุติ ตาดี จิตใจดี และมีสติปัญญา มียศศักดิ์ (Phopin, 1998, p. 56) เหตุที่พุทธศาสนิกชนเชื่อว่าข้าว มธุปายาสเป็นอาหารทิพย์สันนิษฐานว่าอาจเชื่อมโยงกับที่มาของประเพณีกวนข้าว มธุปายาสมีความเชื่อมาจากพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับพุทธประวัติตอน นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาสว่า หลังจากที่พระพุทธเจ้าเสวยข้าวมธุปายาสของนาง สุชาดาแล้วก็ทรงบรรลุอภิสัมโพธิญาณ ด้วยเหตุนี้ชาวนครศรีธรรมราชจึงเชื่อกันว่าข้าว มธุปายาสเป็นสิ่งที่ส่งผลในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

จังหวัดนครศรีธรรมราชมีการประกอบประเพณีกวนข้าวมธุปายาส ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ในช่วงวันมาฆบูชาทางวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมีการจัดงานวันมาฆบูชาแห่ผ้าขึ้นธาตุอย่างยิ่งใหญ่เป็นประจำทุกปี ก่อนวันแห่ผ้าขึ้นธาตุ สองวันซึ่งตรงกับวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 3 เป็นวันจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส ข้าวมธุปายาสที่ปรุงสำเร็จแล้วจะถูกนำไปแจกจ่ายแก่พุทธศาสนิกชนผู้มาร่วมงานแห่ผ้า ขึ้นธาตุต่อไปในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ประเพณีกวนข้าวมธุปายาสของวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานานแต่ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าเริ่มขึ้นเมื่อใด ในอดีตงานนี้ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่ทำไมเป็นกิจวัตรทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของ ทางวัด และความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร

วัตถุประสงค์ของการจัดประเพณีกวนข้าวมธุปายาสคือการให้ชาวบ้านได้มา ร่วมทำบุญ เมื่อถึงช่วงเดือนสามเป็นระยะเวลาที่ข้าวในนากำลังออกรวง เมล็ดข้าวยังไม่ แก่ กำลังเป็นน้ำนมข้าวเหมาะสำหรับนำมาทำกวนข้าวมธุปายาสเพื่อถึงช่วงเทศกาลนี้มี

ประชาชนจากต่างถิ่นและในท้องถิ่นจำนวนมากชักชวนญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านในชุมชนเดียวกันร่วมเดินทางมาร่วมพิธีแห่ผ้าขึ้นธาตุ และกวนข้าวมธุปายาสกันอย่างพร้อมเพรียง ในอดีตประเพณีกวนข้าวมธุปายาสจัดขึ้นอย่างเรียบง่าย วัตถุประสงค์ที่ใช้ก็หลากหลายอย่างเช่นในปัจจุบัน ด้านพิธีกรรมบางขั้นตอนก็มาเพิ่มเติมในภายหลังแต่เดิมพระสงฆ์และชาวบ้านร่วมกันจัดขึ้นเองภายในวัด ใครมีวัตถุดิบอะไรที่พอจะหามาได้ก็นำมาร่วมทำบุญ ไม่มีหน่วยงานราชการมาเกี่ยวข้อง ต่อมาด้วยบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปประเพณีกวนข้าวมธุปายาสได้รับความนิยมน้อยลงใกล้สูญหาย หน่วยงานของรัฐได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของประเพณีข้าวมธุปายาสจึงได้ร่วมฟื้นฟูสนับสนุนจัดงานประเพณีอย่างยิ่งใหญ่จนเป็นที่รู้จัก และได้รับความศรัทธาจากประชาชนในวงกว้าง (Phrakru Sophon Jetiyanurak, personal interview, February 6, 2014)

นอกเหนือจากการศึกษาประเพณีเพียงขั้นตอนของพิธีกรรมแล้ว การศึกษาภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมผ่านตัวประเพณีเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง เมื่อสำรวจข้อมูลของประเพณีกวนข้าวมธุปายาส ข้อมูลทั่วไปเป็นเพียงการศึกษารายละเอียดของขั้นตอนพิธีกรรมเพียงด้านเดียว ยังไม่มีงานวิจัยที่วิเคราะห์ถึงภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมผ่านประเพณีกวนข้าวมธุปายาส ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการศึกษาประเพณี เพื่อให้เข้าใจแก่นแท้ทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมด้านการดำรงอยู่ของความเชื่อในประเพณีกวนข้าวมธุปายาสและการอนุรักษ์สืบสานประเพณี ผู้วิจัยจะศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านในการกวนข้าวมธุปายาสของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชผ่านประเพณีกวนข้าวมธุปายาสที่ปัจจุบันใกล้สูญหาย เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปเผยแพร่ให้แก่ผู้ที่สนใจ อีกทั้งยังเป็นการฟื้นฟู อนุรักษ์วัฒนธรรม และสืบทอดประเพณีท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

## วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมผ่านประเพณีกวนข้าวมธุปายาสของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

## วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยคือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นวัดที่มีความสำคัญในฐานะศูนย์กลางทางพุทธศาสนาของจังหวัดนครศรีธรรมราชทั้งในอดีตและปัจจุบัน วัดนี้เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนทั้งชาวนครศรีธรรมราชและพื้นที่ใกล้เคียง ปัจจุบันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารยังคงประกอบประเพณีกวนข้าวมธุปายาสสืบเนื่องกันมาทุกปี อีกทั้งยังได้รับความร่วมมือจากพุทธศาสนิกชนในด้านการสืบสานประเพณีโบราณให้คงอยู่ถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยยังได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นของการวิจัย และศึกษาภาคสนามโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีกวนข้าวมธุปายาสจำนวน 20 คน ได้แก่ พระสงฆ์ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร หัวหน้างานผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับขั้นตอนการปรุงข้าวมธุปายาส และหัวหน้าสำนักพระพุทธรูป ซึ่งเป็นตัวแทนหน่วยงานราชการที่ให้การสนับสนุนประเพณีกวนข้าวมธุปายาส และมีประชาชนผู้มาร่วมงานประเพณีด้วย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังศึกษาภาคสนามในส่วนของการประกอบพิธีกรรมกวนข้าวมธุปายาสโดยการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา นำข้อมูลมาถอดรหัสตีความ เพื่อสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย แล้วเรียบเรียง นำเสนอผลวิจัยโดยวิธีการพรรณนา

## ผลการวิจัย

### 1. ภาพสะท้อนอดีตทางวัฒนธรรมผ่านประเพณีกวนข้าวมธุปายาส

จังหวัดนครศรีธรรมราชในอดีตเป็นศูนย์กลางทางศาสนาพุทธ มีพระบรมธาตุเจดีย์อันเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุอันศักดิ์สิทธิ์ มีประวัติโดยย่อว่า เจ้าหญิงเหมซาลา และเจ้าชายธนกุมารได้ทูลขอพระทันตธาตุเบื้องซ้าย พร้อมทั้งพระบรมสารีริกธาตุย่อยอีกครั้งหนึ่งจากเจ้าเมืองลังกามาประดิษฐานไว้ที่หาดทรายแก้ว ต่อมาพระเจ้าศรีธรรมโศกราชย้ายเมืองมาสร้างเมืองใหม่ชื่อเมืองว่า “นครศรีธรรมราช” และสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ ณ หาดทรายแก้วแห่งนี้ ต่อมาพระเจ้าจันทรภาณุ ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระธาตุเจดีย์ขึ้นใหม่ให้เป็นตามแบบลังกา โดยก่อพระสถูปเจดีย์ครอบเจดีย์เดิม และบูรณะเสริมสร้างพระวิหารโบราณสถานต่างๆ อย่างปรากฏเช่นทุกวันนี้ พระเจ้าจันทรภาณุทรงบูรณะวัดและพระบรมธาตุเจดีย์อย่างจริงจัง บ้านเมืองสงบร่มเย็น ประชาชนประกอบแต่กรรมดีมีศีลธรรม ทำให้ชาวเมืองใกล้เคียงเกิดความศรัทธา ต่างมุ่งมาทำบุญที่พระบรมธาตุเจดีย์ องค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นศูนย์รวมแห่งความเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน บริเวณองค์พระบรมธาตุเจดีย์จึงเป็นที่รวมและเป็นจุดกำเนิดของประเพณีและพิธีกรรมของหลวงและของราษฎร์มาตั้งแต่โบราณ และปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ (Thongrom, 2006, pp. 48-51) การจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาสของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารแต่ละครั้งมีพุทธศาสนิกชนจากทั่วสารทิศเข้าร่วมงานประเพณีเป็นจำนวนมากโดยมีความเชื่อทางพุทธศาสนาและความศรัทธาในพระบรมธาตุเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทุกคนเข้าด้วยกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...เชื่อว่าข้าวมธุปายาสมีมาตั้งแต่ครั้งโบราณมีตำนานเกี่ยวกับพระพุทเจ้ามาแล้ว แล้วเราก็ก่อตำนานนั้นมาทำกันอย่าให้สูญหาย ชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชเขากวนข้าวมธุปายาสนับถือกัน

มาแต่ครั้งโบราณ กวนกันทุกวัดพอใครจะกวนวัดไหนแม่เฒ่าก็พาไป ยายบุญไปกวนข้าวมธุปายาสที่วัดพระธาตุตั้งแต่ พ.ศ. 2522 กวนตั้งแต่อายุ 40 ปี ตอนนี้อายุก็เจ็ดสิบกว่าปีแล้ว ข้าวมธุปายาสเป็นของโบราณทำมาตั้งแต่รุ่นปู่ตายายมาตั้งแต่ครั้งโบราณเราก็กินสืบทอดกันมา พอวัดพระธาตุกวนข้าวเราก็กินช่วย สมัยนั้นแม่เฒ่าได้พายายบุญพร้อมกับชาวบ้านไปช่วยกันกวนข้าวมธุปายาสที่วัดพระธาตุ ยายบุญก็รับทอดกวนกันมาจนถึงปัจจุบัน...”

(Thalungphon, personal interview, February 14, 2014)

คำสัมภาษณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องกำเนิดข้าวมธุปายาสในสมัยพุทธกาลที่มีผลต่อการปฏิบัติของชาวนครศรีธรรมราช และยังสะท้อนให้เห็นถึงความเคร่งครัดในวิถีปฏิบัติแบบชาวพุทธที่ได้สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน มีโบราณสถานเป็นที่ประจักษ์ในการเป็นศูนย์กลางแห่งเมืองพุทธในอดีต ทำให้ชาวนครศรีธรรมราชเกิดความภาคภูมิใจ และเชื่อในวิถีปฏิบัติที่เห็นว่าเป็นประเพณีกวนข้าวมธุปายาสของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชถือเป็นประเพณีโบราณที่ได้รับการสืบทอดกันเรื่อยมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน มีความเชื่อว่าประเพณีกวนข้าวมธุปายาสเป็นประเพณีศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ดังคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...ชาวบ้านมีความเชื่อทางพุทธศาสนาตามพุทธประวัติว่าเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสวยข้าวมธุปายาสจากนางสุชาดาที่ได้นำข้าวมธุปายาสมาถวายพระพุทธเจ้า เพราะคิดว่าพระองค์คือเทวดา เมื่อพระพุทธเจ้าได้เสวยข้าวมธุปายาสก็ทรงบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณ...”

(Phrakru Sophon Jetiyanurak, personal interview, May 29, 2014)

“...เขาเชื่อเพราะมันมีประวัติว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ได้เพราะกินข้าวมธุปายาส ชาวบ้านที่นับถือศาสนาพุทธเขาู้กันทั่ว ยิ่งทำก็ยิ่งได้บุญ ทั่วประเทศไทยถ้ามีศาสนาพุทธก็มีข้าวมธุปายาส ศาสนาพุทธอยู่ตรงไหนข้าวมธุปายาสก็อยู่ตรงนั้น...”

(Thalungphon, personal interview, February 14, 2014)

“...ในส่วนของความเชื่อของป่าเชื่อว่างานนี้เป็นประเพณีทางพุทธศาสนาอย่างแน่นอน ป่าจะต้องสามารถทำให้ได้ปีละครั้งและทำทุกปี และก็ทำหลายๆ วัด ป่ามีความศรัทธามากกว่าได้บุญแน่นอน และเป็นบุญที่ยิ่งใหญ่ที่สุดเลย ถือว่าได้สร้างบุญสร้างกุศลจากต้นศาสนา มาเลย ได้กวนข้าวมธุปายาสแล้วหว่านไฉ้เลย รู้สึกว่าเหมือนจะเป็นไฉ้แต่ไม่ไฉ้ยังแข็งแรง เพราะทำบุญกวนข้าวมธุปายาสได้บุญมาก ผมป่าไม่มีหอกไม่เคยยอมผมฟันปลอมก็ไม่มีฟันก็แข็งแรง ป่าทำแต่บุญ บางคนที่มากวนข้าวมธุปายาสที่วัดพระธาตุเขามาจากที่ไกลๆ มาอนค่างคืนร่อยปีเต็มเลย เขาศรัทธากันมาก...”

(Sanakat, personal interview, February 11, 2014)

พระพุทธศาสนาเสมือนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราช การยึดมั่นในพระพุทธศาสนาส่งผลให้ชาวนครศรีธรรมราชมีความเชื่อในเรื่องประเพณีกวนข้าวมธุปายาสด้วย ชาวบ้านมองข้ามความยากลำบาก มุ่งกระทำเพื่อให้เกิดประโยชน์ในทางบุญ การปลูกฝังให้เห็นความสำคัญของประเพณีกวนข้าวมธุปายาส ชาวบ้านจึงกระทำเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น ชาวนครศรีธรรมราชยินดีที่จะกลับมาร่วมงานไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนหากสามารถกลับมาร่วมงานได้ชาวนครศรีธรรมราชโดยส่วนใหญ่จะกลับมาร่วมงาน เพราะถือว่าการได้เข้าร่วมพิธีกรรมเป็นการสืบทอดพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง เป็นการ

ทำบุญอันยิ่งใหญ่ ยิ่งเข้าร่วมมากครั้งก็ยิ่งได้บุญมากจะได้รับอานิสงส์สูง ด้วยเหตุนี้ชาวนครศรีธรรมราชจึงมีความศรัทธาในประเพณีกวนข้าวมธุปายาสเป็นอันมาก

## 2. วิถีปฏิบัติของประเพณีกวนข้าวมธุปายาสในปัจจุบัน

ประเพณีกวนข้าวมธุปายาสของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชนิยมจัดขึ้นในเดือนสามเพราะเป็นช่วงที่พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ เป็นระยะที่ข้าวแตกรวง ผลิเม็ดพอเป็นน้ามนข้าว และเป็นฤดูกาลที่อุดมสมบูรณ์ด้วยผลไม้ซึ่งเหมาะแก่การนำมากวนข้าวมธุปายาส ก่อนวันเริ่มงานชาวบ้านต่างนำผลผลิตในไร่นาของตนเพื่อนำมาร่วมทำบุญกับทางวัด ใครมีสิ่งใดก็ช่วยสิ่งนั้นจนได้ครบตามจำนวน มีชาวบ้านทั้งในท้องถิ่นและต่างถิ่นจำนวนมากนำปัจจัยและวัตถุดิบต่างๆ มาร่วมทำบุญกันอย่างมากมาย สิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ในการกวนข้าวมธุปายาสคือน้ามนข้าว (Phrakru Sophon Jetiyanurak, personal interview, February 6, 2014)

ประเพณีกวนข้าวมธุปายาสเป็นประเพณีที่มีหลายขั้นตอนโดยแบ่งได้เป็นสองส่วนด้วยกัน ในส่วนแรกเป็นขั้นตอนของการเตรียมงานปรุงข้าวมธุปายาสซึ่งต้องมีการเตรียมเครื่องปรุงเป็นจำนวนมากเพราะต้องกวนจำนวน 9 กระทะด้วยกัน มีการเตรียมความพร้อมระดมความร่วมมือในการตระเตรียมส่วนประกอบในการปรุง เตรียมเตาไฟและฟืนให้พร้อมเพราะต้องกวนเป็นระยะเวลานาน ในส่วนที่สองคือพิธีกรรมทางศาสนา โดยปฏิบัติควบคู่ไปกับการเตรียมเครื่องปรุงข้าวมธุปายาส งานเริ่มด้วยพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์โดยการสวดบวงสรวงพระธาตุ ต่อเนื่องด้วยพิธีกรรมทางพุทธศาสนาโดยพระสงฆ์ให้สมาทานศีลแก่สาวพรหมจารี สวดชัยมงคลคาถาเพื่อให้สาวพรหมจารีเริ่มกวนข้าวมธุปายาสที่ปรุงเตรียมไว้ หลังจากเสร็จพิธีกรรมทางศาสนา ก็เป็นการร่วมมือกันกวนข้าวมธุปายาสของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ข้าวมธุปายาสที่กวนเสร็จแล้วจะนำไปแจกจ่ายให้แก่ประชาชนในพิธีแห่ผ้าขึ้นธาตุวันมาฆบูชา พิธีกวนข้าวมธุปายาสเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าว จึงมีความสำคัญต่อชาวนาในจังหวัดนครศรีธรรมราชอย่างยิ่ง

ครั้งนี้เมื่อถึงเดือนสามที่เป็นช่วงว่างเว้นจากการทำนารอเก็บเกี่ยวข้าว ชาวบ้านต่างชักชวนเพื่อนบ้านเพื่อร่วมเดินทางไปทำบุญ ดังคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...ประเพณีนี้ได้ยึดหลักกว่าปีหนึ่งในเดือนสามพอข้าวเป็นน้านมเราก็กวนข้าวมธุปายาสกันเพื่อให้พระฉัน ในช่วงที่ข้าวเป็นน้านมไม่ได้เกี่ยวข้าวคนว่างงานกัน พอว่างก็ชวนกันมาทำของโบราณอย่าให้สูญหายเอาน้านมข้าวมาเชื่อว่าเป็นข้าวแรกได้กินต้องเอามาทำบุญก่อน นำมาทำขนมเอามาให้พระฉันเป็นข้าวมธุปายาส...”

(Thalungphon, personal interview, February 14, 2014)

“...ข้าวมธุปายาสเขากวนกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ตั้งแต่สมัยที่เก็บข้าวกับแคะ ทำนากับวัว พอทำนาพอข้าวตั้งท้องก็เก็บเอาไว้ก่อนเก็บเอาไว้กวนข้าว ปามาทำบุญแห่ผ้าขึ้นธาตุ กวนข้าวมธุปายาสทุกปีมาตั้งแต่อายุ 13 ปี...”

(Joodthong, personal interview, February 12, 2014)

“...ความเชื่อประเพณีชาวบ้านมีการบวงสรวงเทพเจ้า ปัจจัยส่วนมากคืออาหารเป็นสิ่งแรกรองลงมาก็คือเสื้อผ้า ข้าวมธุปายาสเป็นอาหารเครื่องเซ่นสังเวยเหมือนกันแต่เขาทำดีเรียกว่าข้าวทิพย์ มันเกี่ยวกับสารทเป็นภาษาบาลีสันสกฤตแปลว่าผลแรก คือพืชผลที่เก็บเกี่ยวมาครั้งแรกของผลผลิตฤดูกาลนั้น เช่น ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า ที่ชุมชนนั้นปลูกผลแรกคือผลผลิตแรกต้องนำมาทำเป็นข้าวปลาอาหารหรือขนม เพื่อถวายแก่เทพเจ้าก่อนที่จะให้ผลผลิตให้มีความสมบูรณ์ในฤดูกาลนั้นๆ เพื่อเทพเจ้าจะดลบันดาลให้

ฤดูกาลเพาะปลูกใหม่นั้นอุดมสมบูรณ์ นั่นคือที่มาของข้าว  
มธูปายาส เช่นกัน...”

(Phrakru Sophon Jetiyanurak, personal interview, February 6, 2014)

คำให้สัมภาษณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การกวนข้าวมธูปายาสเป็นพิธีกรรม  
หนึ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าวซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำการเกษตร เมื่อว่างเว้นจาก  
การเก็บเกี่ยวต่างนำผลผลิตในไร่นาของตนนำมากวนข้าวมธูปายาสร่วมกันเพื่อนำไป  
ถวายพระสงฆ์ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าหากได้นำผลผลิตแรกของฤดูกาลทำนาคือ  
ช่วงเวลาที่ยาวกำลังตั้งท้องเป็นน้ามนข้าวแล้วน้าน้ำนมข้าวมากวนเป็นข้าวมธูปายาสจะ  
ได้ผลบุญ โดยก่อนบริโภคมื่อนำผลผลิตนั้นไปทำบุญถวายพระตามความเชื่อทางด้าน  
ศาสนาพุทธ จะมีความเป็นสิริมงคล ผลผลิตไร่นาจะมีความอุดมสมบูรณ์ พิธีกรรม  
เหล่านี้จะช่วยให้ชาวนามีกำลังใจในการประกอบอาชีพ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันอาชีพทำนา  
ไม่ได้เป็นอาชีพหลักของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ยังคงมีการทำนาเพื่อการ  
บริโภคในครัวเรือน ชาวบ้านยังคงให้ความสำคัญต่อประเพณีกวนข้าวมธูปายาส  
ครั้งเมื่อถึงวันงานประเพณียังคงมีชาวบ้านนำข้าวที่กำลังเป็นน้ามนและพืชผักผลไม้  
นานาชนิดมาร่วมทำบุญ (Yingkamnung, personal interview, May 25, 2014)

ในปัจจุบันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจัดประเพณีกวนข้าวมธูปายาส  
ต่อเนื่องกันมาทุกปีขึ้นเพื่อเป็นการสืบทอดประเพณี และเป็นการระลึกถึงพุทธประวัติที่  
นางสุชาดาถวายข้าวมธูปายาสให้พระพุทธเจ้า (Phrakru Sophon Jetiyanurak,  
personal interview, February 6, 2014) การประกอบประเพณีกวนข้าวมธูปายาส  
นิยมจัดขึ้นที่วัดมากกว่าที่บ้านเพราะมีหลากหลายขั้นตอน แต่ละขั้นตอนต้องอาศัยคน  
เป็นจำนวนมากร่วมมือช่วยกันถึงจะสำเร็จ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจึงเป็นศูนย์รวม  
ความศรัทธาและความร่วมมือในการประกอบพิธีกรรม ดังคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...ป้าซีฟไปช่วยกวนข้าวมธุปายาสที่วัดพระธาตุทุกปี ก่อนถึงวันงานท่านเจ้าคุณจะโทรมาแจ้งข่าวว่ากวนข้าวมธุปายาสกันวันไหน และนัดวันประชุมร่วมกับหน่วยงานอื่น ป้าก็ไปแจ้งข่าวให้คนในหมู่บ้านว่ากวนข้าวกันวันไหนใครจะไปบ้าง...”

(Sanakat, February 11, 2014)

“...การจัดประเพณีกวนข้าวมธุปายาสขึ้นในวัดก็เป็นการสืบทอดไปในตัวอยู่แล้ว ทางบ้านก็มีทำเหมือนกันแต่คนไม่มากเท่าในวัดทำที่บ้านพี่น้องเท่านั้นที่มาช่วย แต่ทำในวัดญาติโยมก็มา บางคนไม่ได้มาช่วยแต่เอาสิ่งของมาให้ แนวโน้มการสืบทอดคิดว่าจะมีคนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ...” (Phrakru Thammaratsopid, personal interview, February 15, 2014)

คำให้สัมภาษณ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเป็นประสานงานระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานต่างๆ มีตัวแทนพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเป็นผู้ติดต่อประสานงานขอความร่วมมือ ชาวบ้านจากต่างชุมชนเพื่อมาช่วยงาน การรวบรวมคนเป็นจำนวนมากได้จำเป็นต้องมีตัวแทนที่สามารถประสานงานได้กับทุกฝ่าย ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนเป็นผู้นำทางความคิด มีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์รวมจิตใจ พระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนและเป็นศูนย์รวมแห่งความสามัคคี วัดถือเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นจุดนัดพบของชาวบ้านเพื่อร่วมทำกิจกรรมส่วนรวมร่วมกัน

ประเพณีกวนข้าวมธุปายาสของชาวนครศรีธรรมราชสามารถสืบทอดประเพณีต่อกันมา เพราะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐซึ่งต่างมีนโยบายสำคัญคือการอนุรักษ์สืบทอดประเพณีกวนข้าวมธุปายาส โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและฟื้นฟูพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ปลุกฝังจิตสำนึกและค่านิยมที่ดีงาม และนำ

หลักธรรมคำสอนไปใช้ในการดำเนินชีวิต นี่เป็นการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม โดยเน้นการรักษาประเพณีดั้งเดิมเพื่อส่งเสริมจารีตประเพณี วัฒนธรรม และเปิดพื้นที่แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่เด็ก เยาวชน ประชาชน หน่วยงานราชการต่างมีส่วนช่วยเหลือในการเป็นเจ้าภาพจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส มีการสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดงาน และจัดหาวัตถุดิบต่างๆ ในการกวนข้าวมธุปายาส มีการจัดพิมพ์เอกสารให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติของประเพณี ภาครัฐยังมีส่วนสำคัญในการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมประเพณีให้เป็นที่รู้จักในสังคมที่กว้างขึ้น (Rueangchouy, personal interview, February 16, 2014)

นอกจากนี้มีความศรัทธาที่เข้มแข็งของชาวบ้านในการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับข้าวมธุปายาสโดยถ่ายทอดและฝึกฝนต่อเนื่องกันมาจากรุ่นสู่รุ่น นี่ถือเป็นภูมิปัญญาด้านสูตรข้าวมธุปายาสของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ มีการปรับปรุงสูตรที่ลงตัวและได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านชุมชนบ้านพระพร่ง ซึ่งถือเป็นชุมชนที่เข้มแข็งสามารถสืบทอดวิธีการกวนข้าวมธุปายาสมาอย่างยาวนาน จากบรรพบุรุษ ชาวบ้านชุมชนบ้านพระพร่งยังได้รับเกียรติอันยิ่งใหญ่ให้เป็นแม่งานในการปรุงข้าวมธุปายาส ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นประจำทุกปี

ก่อนเริ่มงานชาวบ้านต่างคัดสรรวัตถุดิบที่หลากหลายที่ได้จากการร่วมทำบุญ แต่มีวัตถุดิบบางอย่างเมื่อนำมาปรุงแล้วทำให้มีรสชาติไม่อร่อย เช่นผลไม้บางอย่างก็ไม่สามารถนำมากวนได้ อาทิ มังคุด ลางสาด เงาะ เพราะมีเมล็ดมากใส่ไปแล้วไม่สามารถกวนให้เป็นเนื้อเดียวกันได้ ผลไม้ที่ออกรสเปรี้ยวก็ไม่นิยมนำมาผสมเพราะทำให้ขนมรสชาติเปรี้ยว ส่วนมากนิยมใส่ผลไม้ที่สามารถนำมาทำเป็นขนมได้ อาทิ ขนุน ทุเรียน แต่ยกเว้นกล้วยเพราะใส่มากจะทำให้รสเปรี้ยวและขนมจะขึ้นราได้ง่ายเก็บไว้ไม่ได้นาน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องคัดวัตถุดิบบางอย่างให้คงเหลือแต่วัตถุดิบที่สามารถนำมาทำเป็นขนมได้ และจำเป็นต้องเพิ่มรายการวัตถุดิบบางอย่างที่หาได้ง่ายเพื่อเป็นการชดเชยให้อร่อยยิ่งขึ้น อาทิ โอวัลตินใส่เพื่อเพิ่มรสชาติและสีสันทันให้น่ารักประทาน เพิ่มแป้งข้าวเจ้า

แข่งข้าวเหนียวสำเร็จรูปแทนการใช้น้ำมันข้าวที่ต้องใส่ในปริมาณมากเพราะน้ำมันข้าวในปัจจุบันนั้นหาได้ยาก ใช้น้ำมันพืชควบคู่ไปกับน้ำมันมะพร้าว ทั้งนี้ น้ำมันจะต้องใช้ในปริมาณมากเพื่อคอยเติมข้าวมธุปายาสขณะเคี่ยวจนงวดเพื่อไม่ให้ติดกระทะ และมีการเพิ่มความหอมหวานนอกเหนือจากน้ำตาลด้วยการใส่นมข้นหวาน (Sanakat, personal interview, February 11, 2014)

สิ่งเหล่านี้ทำให้ข้าวมธุปายาสกลับมาแล้วมีรสชาติดีได้รับการยอมรับจากคนทั่วไป การอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีกวนข้าวมธุปายาสจากความร่วมมือของสถาบันศาสนา หน่วยงานของรัฐ และประชาชน ส่งผลให้ประเพณีกวนข้าวมธุปายาสของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นที่รู้จักในสังคมที่กว้างขึ้น ในแต่ละปีประชาชนเข้าร่วมงานเพิ่มมากขึ้นส่งผลดีทั้งทางด้านการท่องเที่ยวและด้านการอนุรักษ์ ปัจจุบันมีผู้สนใจนำประเพณีกวนข้าวมธุปายาสไปปฏิบัติในชุมชนของตนเพิ่มมากขึ้น จึงมีตัวแทนจากหน่วยงานของรัฐ พระสงฆ์ และชาวบ้านชุมชนบ้านพระพร่งร่วมมือกันจัดอบรมและสาธิตวิธีการกวนข้าวมธุปายาสแก่บุคคลหรือหน่วยงานที่สนใจ เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติต่อไป (Rueangchouy, personal interview, February 16, 2014)

### 3. ประเพณีชีวิตวัฒนธรรม

การจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาสของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารในแต่ละปีนับเป็นงานใหญ่ที่ต้องใช้ต้นทุนสูง อีกทั้งมีความประณีตต้องเตรียมข้าวของหลายอย่างจึงจำเป็นต้องอาศัยแรงงานคนเป็นจำนวนมาก เพื่อร่วมประกอบพิธีกรรม ตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จพิธี งานนี้ต้องกินระยะเวลานานและต่อเนื่องประมาณหนึ่งวัน การได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้งพระสงฆ์ ชาวบ้าน หน่วยงานของรัฐ และเอกชน ส่งผลให้การประกอบพิธีกรรมสำเร็จได้ด้วยดี ดังคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...ไม่ศักดิ์สิทธิ์ได้ไงถ้าเราทำคนเดียวเรามีอย่างเดียว หากทำร่วมกันใครมีอะไรที่ใส่ได้ต่างคนก็ต่างเอามา คนมีนมก็เอานม คนมี

กล้วยก็เอากกล้วย มีมะพร้าว มีมังคุด มีนางสาวใครมีอะไรก็เอามา  
จะเรียกง่ายๆ คือ ข้าวรวมของผลไม้ ข้าวรวมแรงร่วมใจกันทำ ถือ  
เป็นการฟื้นฟูให้คนมีความพร้อมเพรียงกัน...”

(Thalungphon, personal interview, February 14, 2014)

“...การกวนข้าวธูปายาส มันก็ได้อะไรหลายๆ อย่าง เช่น ความ  
สามัคคีเพราะถ้าไม่สามัคคีก็ทำคนเดียวไม่ได้ ต้องใช้พลังมาก  
ในการกวนต้องอาศัยญาติโยมที่มีแรงศรัทธามาช่วยกันกวน...”

(Phrakru Thammaratsopid, personal interview, February  
15, 2014)

“...การกวนข้าวธูปายาสของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารทำกัน  
มานานถ้าปีไหนพร้อมก็ทำบางปีไม่พร้อมก็ไม่ทำ เมื่อก่อนทางวัด  
เป็นคนทำขึ้นเองต่อมามีหน่วยงานราชการเข้ามาช่วยเหลือเช่น  
องค์การบริหารส่วนจังหวัดเขาเป็นเจ้าภาพ ทุกคนทำด้วยความ  
ศรัทธา ความเชื่อ ความเลื่อมใส ถ้าเราไม่ศรัทธาเรากวนไม่ไหวจาก  
คำจันรุ่งเช้า กวนจากน้ำให้กลายเป็นชั้นเหนียวหยุดไม่ได้ถ้าหยุดก็  
จะไหม้ทันที การกวนต้องใช้ความพยายามสูงได้บำเพ็ญธรรม  
เยอะแยะไปหมดอย่างเช่นความสามัคคี การแบ่งปัน...”

(Chittramas, personal interview, February 11, 2014)

การทำงานกันเป็นทีมและทุกคนก็มีส่วนร่วมในกิจกรรม มีความศรัทธาเป็น  
แรงเสริมสร้างความร่วมมือร่วมใจจากคนในสังคม การระดมความร่วมมือกันของ  
สมาชิกในชุมชนเป็นภาพสะท้อนความสามัคคี มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนใน  
สังคม ข้าวธูปายาสที่กวนสำเร็จจากความสามัคคีทุกคนต่างประสงค์นำไปฝากญาติที่

น้องและเพื่อนฝูงอันเป็นที่รัก เพื่อให้ทุกคนได้รับประทานและได้รับอานิสงส์กันถ้วนหน้า ถึงแม้ว่าอยู่ต่างถิ่นก็จะต้องนำไปฝากให้ทั่วถึงกัน ในชุมชนที่อยู่ห่างไกลจะมีการส่งตัวแทนของหมู่บ้านเพื่อมาเข้าร่วมพิธีบุญ โดยการฝากเงินมาร่วมอนุโมทนาบุญ ตัวแทนจะนำข้าวมธุปายาสกลับมาฝากเพื่อนบ้านด้วยความรู้สึกที่อึดอัดใจ นี่เป็นการสะท้อนถึงวัฒนธรรมการแบ่งปัน ผู้คนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มีการแบ่งปันในสิ่งที่ดีเพื่อปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ดังคำกล่าว

“...แต่แต่ละคนต่างก็อยากนำข้าวมธุปายาสไปฝากให้ญาติให้ลูกหลานแบ่งให้กันกินให้ทั่วๆ กันบางคนส่งไปให้ญาติถึงกรุงเทพฯ แต่ข้าวมธุปายาสมีน้อยแต่ก็แบ่งกันกินคนละนิดให้ได้กินกันทุกคน...”

(Sanakat, personal interview, February 11, 2014)

“...ในสมัยก่อนป่าเดินทางมาทางเรือ ก่อนมาคนในหมู่บ้านก็ให้เสบียงเป็นปลาแห้งบ้าง ข้าวสารบ้าง เพื่อร่วมอนุโมทนาบุญ แต่ปัจจุบันนี้เขาอนุโมทนามาเป็นเงินวันนี้เพื่อนบ้านเขาฝากเงินมาทำบุญกันหลายคน เสร็จงานต้องนำข้าวยาคุกลับไปฝากให้ครบทุกคน...”

(Phetsrimak, personal interview, February 12, 2014)

การได้เข้าร่วมพิธีกรรมกวนข้าวมธุปายาสเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติให้เหนียวแน่น ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องที่อยู่ห่างกันต่างชุมชน ซึ่งมีโอกาสพบปะกันน้อยครั้งต้องรอให้ถึงช่วงเทศกาลประเพณีที่สำคัญจึงจะได้มารวมตัวกัน เมื่อถึงช่วงงานประเพณีญาติผู้ใหญ่มักนำพาลูกหลานไปเข้าร่วมประเพณีกวนข้าวมธุปายาสอยู่เสมอ ญาติพี่น้องที่อยู่ต่างถิ่นก็พากันกลับภูมิลำเนาของตนเพื่อเข้าร่วมงานบุญ นี่เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างเครือญาติ ทำให้เครือญาติที่อยู่ห่างกันได้มีโอกาสพบปะเพื่อสานความสัมพันธ์ต่อกันก่อให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนม

และรู้จักญาติพี่น้องมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสร้างความอบอุ่นให้แก่สมาชิกในครอบครัว (Chittramas, personal interview, February 11, 2014)

## อภิปรายผล

1. ชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชมีความเชื่อมั่นและยึดมั่นในพุทธศาสนาเป็นอันมาก การดำเนินชีวิตจึงอยู่ในวิถีปฏิบัติแบบชาวพุทธอย่างเคร่งครัด ชาวบ้านทำกิจกรรมทางพุทธศาสนาผ่านพิธีกรรมเชื่อมต่อการดำเนินการทางสังคม นครศรีธรรมราชกลายเป็นสังคมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะเห็นได้ชัดในเรื่องการเคร่งครัดในการปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ชาวบ้านเกิดความศรัทธาในประเพณีกวนข้าวมธุปายาสว่าเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาและการได้เข้าร่วมจะได้รับผลบุญ นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีการปลูกข้าวเพื่อนำข้าวของตนเองมาใช้ในพิธีกรรม มีการนิมนต์พระมาฉันข้าว และมีการตักบาตรเป็นกิจวัตร ทั้งนี้เพื่อคุณค่าในทางบุญซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Thongduang (2003) ที่กล่าวว่าการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนาถึงแม้ไม่ได้เป็นแก่นแท้ของคำสอนทางพระพุทธศาสนาโดยตรง แต่เป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นมาช้านาน พุทธศาสนิกชนเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงหาวิธีการที่จะนำความเชื่อนั้นไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ขึ้นรองรับความเชื่อเพื่อให้เกิดความสบายใจ พิธีกรรมของพุทธล้วนเน้นหนักไปในทางทำให้เกิดความฉลาดและเป็นบุญกุศล มีสาระที่ทำให้เกิดความศกดิ์สิทธิ์ นำเชื่อถือเป็นแบบอย่าง

2. ความยึดมั่นในพระพุทธศาสนาและความศรัทธาในประเพณีกวนข้าวมธุปายาสว่าเป็นวิถีแห่งการสร้างบุญกุศล ชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชจึงร่วมแรงร่วมในการจัดงานกวนข้าวมธุปายาสขึ้นในยามว่างเว้นจากฤดูเก็บเกี่ยวข้าว นี่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตทางการเกษตร โดยเฉพาะการทำนาและเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช ชาวบ้านมีความเชื่อว่าหากได้นำน้ำนมข้าวซึ่งถือเป็นผลผลิตแรกของฤดูกาลทำนามาถนอมรวมกับผักผลไม้หลายชนิดเป็นข้าวมธุปายาสถวาย

พระสงฆ์ ถือเป็นการทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคล ผลผลิตไร่นาจะมีความอุดมสมบูรณ์ ประเพณีกวนข้าวมธุปายาสถือว่าเป็นพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับการทำมาหากินที่สำคัญซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Khamada (2005) ที่พบว่าการทำบุญในงานประเพณีที่ เกี่ยวข้องกับข้าวส่วนใหญ่จะนำผลผลิตแรกของฤดูไปถวายพระสงฆ์ เพื่อความ เจริญรุ่งเรืองในทุกๆ ด้านและเป็นสิริมงคลแก่ตนเองกับครอบครัว โดยเฉพาะในการ ปลุกข้าวปีต่อไป ชาวบ้านเชื่อว่าจะได้ผลผลิตดีมีปริมาณที่มากขึ้น

ปัจจุบันชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชประกอบประเพณีกวนข้าวมธุปายาสขึ้น ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นประจำทุกปี นี่คือนิเวศวัฒนธรรมที่ฝังแน่นใน พุทธศาสนา วัดจึงถือเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นศูนย์รวมของบุคคลในสังคมเพื่อใช้ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พระสงฆ์ยังคงเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นตัวแทนทาง ความคิดที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำชุมชน สถาบันศาสนาจึงมีบทบาทในการ สืบทอดประเพณีกวนข้าวมธุปายาสร่วมกับหน่วยงานของรัฐ การร่วมมือกันทำให้ผู้ร่วม สืบสานงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาสเพิ่มขึ้น ชาวบ้านได้ช่วยกันรวบรวมองค์ความรู้ เกี่ยวกับการกวนข้าวมธุปายาส จากภูมิปัญญาชาวบ้านที่ผ่านการฝึกฝน เรียนรู้จาก ประสบการณ์ที่ได้สั่งสมมายาวนาน งานนี้มีการถ่ายทอดความรู้ผ่านกระบวนการอบรม และสาธิตการกวนข้าวมธุปายาสให้แก่ผู้ที่สนใจ เพื่อเป็นตัวอย่างในการนำไปปฏิบัติยัง ชุมชนของตน ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Panalai (2008) ที่พบว่าภูมิ ปัญญาของชาวบ้านได้มาจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของบรรพบุรุษที่ได้ คิดค้นขึ้นเพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับชีวิตให้กับกลุ่มชนของตนผ่านการฝึกฝน เรียนรู้ จากผู้มี ความรู้ในชุมชน นี่เป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดมายาวนาน กระบวนการเรียนรู้ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชาวบ้านนั้นเป็นการเรียนรู้และสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่ คนรุ่นหนึ่ง โดยอาศัยความเชื่อเป็นพื้นฐาน และปฏิบัติกันต่อๆ กันมา

3. ประเพณีกวนข้าวมธุปายาสได้สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครอบครัว เพราะในวันงานลูกหลานที่ไปทำงานต่างถิ่นหรือไปอาศัยอยู่ที่อื่นก็จะกลับมาช่วย

ประเพณี ทำให้สมาชิกในครอบครัวได้มีโอกาสพบปะญาติพี่น้อง การได้เข้าร่วมทำบุญด้วยกันเป็นการสร้างความอึดอเมใจระหว่างเครือญาติ การแบ่งปันข้าวมธุปายาสที่เชื่อว่าเป็นอาหารทิพย์ให้บุคคลอื่นเป็นที่รักเป็นการสร้างความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในสังคม การได้ทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างชุมชนเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นในสังคม โดยมีพลังศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานร่วมกันนี้ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยพลังศรัทธาทำให้คนในชุมชนจากหลายฝ่ายได้ร่วมกันจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาสที่มีขั้นตอนอันหลากหลายให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ประเด็นนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jitphithak (2010) ที่พบว่า การปฏิบัติในงานประเพณีที่ต้องอาศัยความร่วมมือ การช่วยเหลือในด้านแรงงาน แรงใจจากคนในชุมชนจะเป็นตัวสร้างและส่งเสริมให้สังคมเกิดความปรองดอง มีความสามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

### ข้อเสนอแนะ

ประเพณีกวนข้าวมธุปายาสเป็นประเพณีโบราณของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ปัจจุบันได้จัดงานประเพณีขึ้นทุกปี ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร วัดศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช ประเพณีนี้ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากหน่วยงานของรัฐหลายฝ่ายทำให้ประเพณีกวนข้าวมธุปายาสได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จักจากสังคมในวงกว้าง งานที่วัดพระมหาธาตุนี้แตกต่างจากประเพณีกวนข้าวมธุปายาสของวัดอื่นๆ ที่แม้มีความเชื่อความศรัทธาและมุ่งรักษาประเพณีกวนข้าวมธุปายาสเช่นกัน แต่ขาดความช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง หากวัดอื่นๆ ได้รับการช่วยเหลือฟื้นฟูอย่างทั่วถึง ก็จะเป็นการเสริมสร้างกำลังใจให้ชาวบ้านอนุรักษ์สืบสานประเพณีอย่างยั่งยืนสืบไป ประเพณีกวนข้าวมธุปายาสเป็นตัวอย่างงานประเพณีทางศาสนาที่ภาครัฐเข้ามาส่งเสริมอนุรักษ์และฟื้นฟูด้วยกระบวนการของรัฐ งานนี้ส่งเสริมการท่องเที่ยวมากกว่าที่จะคง

ความหมายเดิมของประเพณีเอาไว้ ดังนั้นการศึกษาในมิติของการเปรียบเทียบประเพณี  
กวนข้าวมธุปายาสก่อนและหลังการฟื้นฟูส่งเสริมของภาครัฐ จึงเป็นประเด็นที่ควร  
ศึกษาวิจัยต่อไปอย่างลึกซึ้ง

## References

- Banchun, O. (2012). The custom of making Khaotip Rice and unmarried woman. *Journal of Culture and Arts*, 33(3), 50-55. [in Thai]
- Cultural Center of Nakhon Si Thammarat Rajabhat University. (2008). *Makha Puja Hae Pha Khuen That festival and custom of making Yakoo Rice*. Nakhon Si Thammarat Rajabhat Cultural Center, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University. [in Thai]
- Jitphithak, K. (2010). *A study of tradition of gathering for rice growing of farmers in Rattaphum District, Songkhla Province*. (Master's thesis). Thaksin University Songkhla. [in Thai]
- Khamada, J. (2005). *Boon Khao Ji tradition and society and culture of Ban Na-O, Amphoe Muang, Changwat Loei*. (Master's thesis). Loei Rajabhat University, Loei. [in Thai]
- Panalai, P. (2008). *The Transmission of folk, customs beliefs and ritual wisdom by "Mor Sen Ruen" among the Thai Song Dam Community of Muang District in Chumphon Province* (Master's thesis). Silpakorn University, Nakhon Pathom. [in Thai]
- Phopin, C. (1998). The custom of making Khaotip Rice or the custom of making Mathupayas Rice. *Journal of Community Development*, 37(8), 55-56. [in Thai]

- Phonsri, S. (1999). *Theory and community development*. Songkhla: Songkhla Rajabhat University. [in Thai]
- Pottasen, D. & Butsararat, P. (1999). Custom of making Yakoo Rice In *Encyclopedia Culture in the Southern Thailand No. 1 3* (pp. 6336-6339). Bangkok: Siam Press Management. [in Thai]
- Thongduang, S. (2 003). *A Buddhist ethical study of beliefs and rites concerning rice and rice cultivation in Phatthalung Province* (Master's thesis). Mahidol University, Nakhon Pathom. [in Thai]
- Thongrom, N. (2006). History of Wat Phra Mahathat Woramahawihan, Nakhon Si Thammarat Province Chapter 1. *Thai Journal*, 27(96), 44-56. [in Thai]